

več ne zanima sladka pevnost. Preveč je groze polno obdajajoče ga veselje in poet ni našel zanj tihega stiha, ki bi ga vezal.

Ali je treba poudarjati, da, če zadnji stih brezupno izzveni, da prav tako tudi vsa knjiga v svoji celoti ne daje odgovora, ampak vzvalovi in vzburi in vrže v prostorje, kjer je iskanje edino hladilo in rešitev. V tem nosi zbirka popoln pečat današnje dobe.

Skoro da ne bi mogel te zbirke imenovati prvenca, saj je dolgo zorela in je bila mnogokrat razčiščena in razbrana. Sicer še naletiš na stihe, ki spominjajo na občudovane mojstre, toda tesno za njimi že zazvene drugi, jokleno in trpko, čisto po svoje. Izraz, ki je ob početku še težak in ves opletan, postaja bolj in bolj stisnjen; poet ga ni malenkostno izobličil, ampak se ti zdi, kakor da je v živo skalo klesal. Stavki so bolj in bolj kratki, v njih ni več pridevnikov in določil, ki so z njimi prvi verzji tako obteženi, da jih včasih s težavo razumeš. Včasih se približa mrzli, skoro klasični jasnosti. V borbi med mislijo in besedo postaja zadnja vse bolj polna in samolasna. Obloženi verz je poln notranjih, a tudi zunanjih, ušesu prijetnih sozvočij. Mnogokrat ima oblika nekaj odlično utesnjenega in umerjenega v sebi.

Polnočni skovir je priklical iz smrečja črnega
rastoči srp, da se je zbala nebeška plošča.
Ogrnil sem se s tišino plašča srebrnega
in svežega miselnega lošča.

Čisto nova lirika je pred nami in za njo je zrastle tudi čisto nova oblika, ki se je organsko razvila iz popolnosti nekdanje. Zanimivo je v tem oziru primerjati «Vrtnitev» ali «Sfingo», polni nekdanjih lepote, in «Vhod v Trento». ves nov po misli in izrazu. Tej razvojni poti so postavljeni mejniki od pesmi do pesmi.

Lesorezi Božidarja Jakca izpolnjujejo knjigo, dasi ji ne pridajajo mnogo. Bolj so bila grafiku blizu Gradnikova «Pisma» ali «Padajoče zvezde», in je ob njih vse bolj globoko zajel. Vendar pa so umetnina zase, več kot ilustracija, in tvorijo s stihji zvočno celoto.

Malo je zbirk, ki bi tako živo počitovale razkol in grozo sedanje dobe. Treba nam je novih zakonov, novih potov, novih mejnikov. Filozofi so se zamotali v lastne mreže. Ali nam bo poetov odgovor jasnejši?

Nobena legenda ni tako zveze nanovo ozelenela kakor zgodba o Orfeju, pevcu, ki se s pesmijo podaja v neznane kraje, polne zloveških prežalcev na človeka. Kdo drugi bi se upal tja? A pred njim se vse ukloni in se vse razgrinja. Ali ni le on gospodar strašnemu carstvu! Mirko Pretnar.

Popović Bogdan: Ogledi iz književnosti i umetnosti. Beograd. Geca Kon. 1927. 2 knjigi. 268 + 348 str. (V cirilici.)

Publikacija je svoje vrste prikazen, ki je v naših krajih dvakrat redka. Prva knjiga nosi v svojem naslovu pomembno označbo «Drugo izdanje» — saj je razširjen ponatis prve izdaje, ki je izšla v Beogradu usodnega leta 1914. In če si pogledamo v kazalu posameznim člankom pristavljene letnice, kedaj so prvič izšli, vidimo, da je prva ocena, ocena srbskega prevoda Moretove komedije «Donna Diana», izšla že leta 1887. Tako praznuje ugledni pisatelj baš letos, ko je izšla že druga knjiga njegovih zbranih kritičnih spisov, štiridesetletnico, odkar je srbski «arbitar elegantiarum».

Obseg njegovega dela, ki ga je v teh štiridesetih letih izvršil, je ne navadno velik; ne sicer po kvantiteti priobčenih spisov, pač pa po širokosti polja, ki ga je v teh desetletjih obdeloval. Njegovo zanimanje se ne razteza samo na principijalna prašanja glede umetnosti in njene družabne funkcije

(kar obravnava n. pr. v člankih, oziroma predavanjih, kakor na primer: O vzgajanju okusa, Dve, tri o umetnosti, Kateri pesnik je velik? itd.), ampak poleg domače književnosti tudi na tujo, svetovno (francosko, angleško, špansko, italijansko, nemško), v enaki meri pa tudi na slikarstvo, kiparstvo in glasbo. O tej razsežnosti se lahko vsakdo prepriča že ob naslovih v obeh kazalih; kdor se poglobi v knjigo samo, bo z veseljem in občudovanjem užival široke razglede, ki mu jih večji vodnik odpira.

O namenu in načinu svojega dela govori že v uvodu prve izdaje prve knjige. Njegove razprave spadajo v področje — široko umevane — književne kritike, razlikujejo pa se od književnih kritik v najbolj običajnem, najčešče rabljenem zmislu te besede, namreč od impresijonistične kritike, ki je Bogdan Popović ni nikdar kultiviral. Že od prvih početkov njegove kritike ga je vedno bolj zanimalo ob vsakem umetniškem delu prašanje «Zakaj?» od običajnega prašanja «Kako?». Ali da govorimo z njegovimi lastnimi besedami: Čim je našel odgovor na prašanje, kakšna je kaka stvar, je takoj iskal vzrokov, zakaj je baš takšna. Tako prašanje pa že po svojem tmanentnem znanstvenem bistvu zahteva najprej popolno analizo predmeta, preden se lahko pojasni in dokaže sodba in sinteza. Samo v tem, v kolikor more kdo svoj nazor pojasniti sebi in drugim, tiči njegova znanstvena, objektivna vrednost. Isto, kar za znanost, velja tudi za književnost in umetnost; pisec je trdno uverjen, da se obe moreta in morata traktirati tudi znanstveno.

Po vsem tem je naravno, da je težišče njegovega raziskovanja v analizi, v podrobnem razboru elementov in faktov; mirno se lahko reče, da se v tem razodeva tudi največja njegova moč, da tiči v tem pretežna večina dobrih kvalitet njegovega dela. Treba n. pr. samo pozorno prečitati dva njegova članka: o problemu «Bacon ali Shakespeare» in «o prevajanju pesmi», pa se človek takoj o tem prepriča. Oba članka sta precej dolga — vsak bi bil sam zase že lepa brošurica! — toda ob drugem članku si človek zaželi, da bi bil še daljši: saj je naravnost specijalen kurz in neizogibno potreben vademekum za vse one, ki pri nas pesmi berejo, razlagajo ali pa prevajajo. Obširnost njegovih člankov gre po večini na rovaš njegove težnje, da bi bil umljiv tudi nestrokovnjaku; zato gradi svoja izvajanja na minuciozni analizi elementov ter se na vso moč trudi, da bi mu čitatelj lahko sledil; ta svoj namen po večini res tudi doseže. Ta njegova težnja po čim lažji umljivosti pa je obenem z njegovo metodo podrobne analize včasih zakrivila, da se mu posamezni elementi tako razdrobijo, da je sinteza otežkočena ali naravnost nemogoča: ob samem mikroskopiranju lahko postane človek kratkoviden in izgubi sposobnost za široke razglede. Vzemimo primer (II, 128): «Ali ima jedan treći red vajara koji se, u svojoj težnji da idu napred, ni tu ne zadržavaju; oni nisu zadovoljni, da u svoje radove unesu život; oni u svojim radovima taj život prate do kraja u svoj njegovoj raznolikosti, do njegovih najsitnijih manifestacija. Ne samo njihovi kipovi u celini, ko i najsitnije pojedinosti na njihovim kipovima žive; život se ne ogleda u ovima samo u značajnom stavu celoga tela, u ritmu, u radnji pojedinih udova, u rukama, prsima, u izvijenom pasu, u nogama; no svaki delić, svaki mišić na tim rukama, prsima, nogama učestvuje u radnji; u svakome radnja odjekuje, u svakome se život ogleda. Od izraza lica, pa do najmanjeg delića na telu, i do poslednje bore na draperiji, sve je ispitano i pojedinačno individualisano; jer takav vajar ne samo da zna ljudsko telo, i šta se gde na njemu krije, i kad se i kako šta na njemu kreće, no ide za tim da sve to što se na njemu krije i kreće, i pokaže. Tako izvajano telo nema skoro nijedne glatke, uproščene površine: mišići se grče i pružaju, svi, kao da svaki hoće da živi i za sebe. Žile su nabrekle, koža se

zbrala ili zategla, prevoji se duboko urezuju, a pod kožom, po celom telu, kao da se «orasi» kotrljaju; svo površina izgleda kao posejana grudvana i čvorugama i uzorana brazdama.» Analiza, ki je n. pr. ob srbskem prevodu kakega angleškega verza z vso umestno in občudovanja vredno fineso opravila svoj naravni posel, je v tem primeru nekako naenkrat oslepela in opravlja popolnoma nepotreben posel, ko kratkovidno otipava in našteva znane, ker vsakemu človeku vidne zunanje ude človeškega telesa. Ob taki prikazni je človeku te analize žal; pa saj to že ni več analiza, to je samo še vsakdanja stilistika.

V nasprotju s tako obširnostjo razlage pa je včasih zopet naravnost neverjetno skop z besedami, kakor da govori kot strokovnjak zboru samih strokovnjakov. Tako pravi (II, 199): «Proučavajte dakle Epikura, ako ste dosad proučavali Seneku, i Anakreona ako Budu znate. Ko tako uradi, on će, kao misirski kralj u bitki na Kadešu, naići na svoga boga Amona i biti ‚spasen‘.» V tem primeru pohiti čitatelj ob pisateljevi roki v dveh stavkih skozi tri literature in preko teh kontinentov, kar mu seveda silno imponira. To pa je tudi ves efekt in, recimo, prazen efekt!

S posebnim zanimanjem se loti čitatelj članka, ki ga zamiče s svojim naslovom: «Savremeni roman i Špielhagenove ‚Problematične prirode‘», dasi se mu zveza med modernim romanom in Spielhagenom zdi nekoliko čudna. Članek je nastal kot obširna glosa k srbskemu prevodu imenovanega romana, o katerem pravi pisec, da je «poodavno... počeo izlaziti». Začudenje, ki se v čitatelju stopnjuje od stavka do stavka, mu razloži šele opazka v kazalu, iz katere posname, da je članek napisan pred štiridesetimi leti. Škoda, da je tukaj ponatisnjen brez vsake retuše, celo brez vsake opazke; bilo bi dobro, če bi pisatelj vsaj dodal kako opombo, kakor jo ima na strani II, 93, kjer našteva novejšo literaturo zadnjih dvajsetih let, ki se peča s prašanjem Shakespeare-Bacon. Tako pa je danes članek v celoti zastarel. V posameznostih je bil zastarel že pred štiridesetimi leti; že takrat se nista smela Amadis in Cervantes (II, 188) imenovati v eni sapi, že takrat je bilo zastarelo vse to, kar pisec razlaga o bistvu antične literature in nje razmerju do moderne. Antika je za pisatelja sploh tuj svet, ki ga ne zanima. Kolikor se dá posneti iz teh dveh njegovih knjig, je torišče njegove primerjalne književnosti v pretežni večini literatura novega veka, srednji vek se tu in tam še oglasi, kar pa leži pred njim, je prevečkrat le samo slučajna glosa ali stilistična dekoracija.

Ljudem, ki se pri nas zanimajo za književnost in njene probleme, teh dveh zvezkov ne morem dovolj priporočiti. Razgibala in raznihala jih bosta tako, da bodo imeli užitek in dobiček celo tam, kjer se z njunimi razlagami ne bodo strinjali. To je navsezadnje tudi dobra lastnost vsake dobre knjige, ki obravnava probleme iz področja duševnih ved. Slovence bo mogoče motilo, da prevaja Popović Zolajev «L'assommoir» s «krčmo», kjer bi oni rekli «beznica»; ali ima srbsčina slovenski «beznici» ekvivalenten izraz, mi ni znano. Ne smejo pa se dati zapeljati, da bi po Popovičevem zgledu govorili o «problematičnih priroдах», kjer treba govoriti o «problematičnih naturah» ali «ljudeh».

J. A. G.

Petar M. Božović: Antologija crnogorskih pesnika i pripovedača. 160 str. Cena 20 Din. Podgorica 1927.

Obči pojem in dojem te zbirke brez visokih namer: krvavo četovanje, puška «ubojita». Torej verni odsev svoje zemlje. Socialna vprašanja so črnogorskemu slovstvu skoro neznana, samo pri najnovejših se plaho prikazujejo. Zastopano je z nekaj vzorci vse ono, kar zasluži pažnjo. Izpuščeni so zgolj